



IJTIMOYIY-GUMANITAR SOHADA ILMIY-INNOVATSION TADQIQOTLAR

ILMIY METODIK JURNALI

ISSN 3060-5059



VOL.3 № 4

2026

YANGI O‘ZBEKISTON TARAQQIYOTIDA LIBERAL G‘OYALARNING NAZARIY ASOSLARI VA AMALIY AHAMIYATI

Shodmonqulova Muborak Maxamatqulovna

Guliston davlat universiteti, dotsenti

Annotatsiya

Ushbu maqolada Yangi O‘zbekiston taraqqiyotida liberal g‘oyalarning nazariy asoslari va amaliy ahamiyati tahlil qilinadi. Unda inson huquqlari, qonun ustuvorligi, fuqarolik jamiyati, erkin iqtisodiy faoliyat, ijtimoiy adolat va shaxs erkinligi kabi liberal qadriyatlarining mamlakat modernizatsiyasi jarayonidagi o‘rni yoritiladi. Tadqiqotda liberal g‘oyalarning demokratik islohotlar, davlat boshqaruvining ochiqdigi, bozor munosabatlarining rivojlanishi hamda fuqarolarning ijtimoiy-siyosiy faolligini oshirishdagi ahamiyati asoslab beriladi. Shuningdek, Yangi O‘zbekiston sharoitida liberal yondashuvlar milliy qadriyatlar, ijtimoiy barqarorlik va taraqqiyot strategiyasi bilan uyg‘un holda namoyon bo‘lishi ko‘rsatib o‘tiladi.

Kalit so‘zlar: Liberalizm, erkinlik, demokratiya, fuqarolik jamiyati, huquqiy davlat, islohotlar.

ТЕОРЕТИЧЕСКИЕ ОСНОВЫ И ПРАКТИЧЕСКОЕ ЗНАЧЕНИЕ ЛИБЕРАЛЬНЫХ ИДЕЙ В РАЗВИТИИ НОВОГО УЗБЕКИСТАНА

Шодмонкулова Муборак Махаматкуловна

Гулистанский государственный университет, доцент

Аннотация

В статье анализируются теоретические основы и практическое значение либеральных идей в развитии Нового Узбекистана. Рассматривается роль таких либеральных ценностей, как права человека, верховенство закона, гражданское общество, свобода экономической деятельности, социальная справедливость и свобода личности в процессе модернизации страны. В исследовании обосновывается значение либеральных идей в демократических реформах, обеспечении открытости государственного управления, развитии рыночных отношений и повышении общественно-политической активности граждан. Также подчёркивается, что в условиях Нового Узбекистана либеральные подходы проявляются во взаимосвязи с национальными ценностями, социальной стабильностью и стратегией развития.

Ключевые слова: Либерализм, свобода, демократия, гражданское общество, верховенство права, реформы.

THEORETICAL FOUNDATIONS AND PRACTICAL SIGNIFICANCE OF LIBERAL IDEAS IN THE DEVELOPMENT OF NEW UZBEKISTAN

Shodmonqulova Muborak Makhamatkulovna

Gulistan State University, Associate Professor

Abstract

This article analyzes the theoretical foundations and practical significance of liberal ideas in the development of New Uzbekistan. It highlights the role of such liberal values as human rights, the rule of law, civil society, freedom of economic activity, social justice, and individual liberty in the modernization of the country. The study substantiates the importance of liberal ideas in democratic reforms, transparency of public administration, development of market relations, and increasing citizens' socio-political participation. It is also emphasized that, in the context of New Uzbekistan, liberal approaches are manifested in harmony with national values, social stability, and the national development strategy.

Keywords: Liberalism, freedom, democracy, civil society, rule of law, reforms.

Kirish

So‘nggi yillarda O‘zbekiston Respublikasida amalga oshirilayotgan keng ko‘lamli islohotlar mamlakat taraqqiyotining yangi bosqichini boshlab berdi. “Yangi O‘zbekiston” konsepsiyasi nafaqat siyosiy-huquqiy tizimni modernizatsiya qilishni, balki jamiyatning ijtimoiy, iqtisodiy va ma‘naviy hayotida tub o‘zgarishlarni ta‘minlashni ko‘zda tutadi. Ushbu jarayonda liberal g‘oyalalar muhim nazariy va metodologik asos sifatida namoyon bo‘lib, davlat va jamiyat o‘rtasidagi munosabatlarni qayta ko‘rib chiqish, inson huquq va erkinliklarini ustuvor qadriyat darajasiga ko‘tarish, ochiq va samarali boshqaruv tizimini shakllantirishga xizmat qilmoqda.

Liberalizm tarixan shaxs erkinligi, huquqiy tenglik, bozor iqtisodiyoti va fuqarolik jamiyati tamoyillariga asoslangan ijtimoiy-siyosiy ta‘limot sifatida shakllangan bo‘lib, zamonaviy demokratik davlatlarning rivojlanishida muhim o‘rin egallaydi. Shu nuqtai nazardan, Yangi O‘zbekiston sharoitida liberal g‘oyalarni chuqur o‘rganish va ularning milliy taraqqiyot modelidagi o‘rnini aniqlash dolzarb ilmiy vazifalardan biri hisoblanadi. Ayniqsa, globalizatsiya, raqamli transformatsiya va ochiq iqtisodiyot sharoitida liberal qadriyatlarning amaliy tatbiqi jamiyat barqarorligi va rivojlanishining muhim omiliga aylanmoqda.

Mazkur maqolaning dolzarbligi shundaki, unda liberal g‘oyalarning nazariy asoslari va ularning Yangi O‘zbekiston taraqqiyotidagi amaliy ifodasi o‘zaro uyg‘unlikda tahlil qilinadi. Tadqiqotning maqsadi – liberalizmning asosiy tamoyillarini ochib berish, ularning milliy rivojlanish strategiyasidagi o‘rni va ahamiyatini aniqlash hamda amaliy islohotlar jarayonidagi rolini ilmiy asoslashdan iborat. Shu bilan birga, maqolada liberal yondashuvlarning milliy qadriyatlar, ijtimoiy barqarorlik va davlat siyosati bilan integratsiyalashuvi masalalari ham alohida e‘tiborga olinadi. Natijada, ushbu tadqiqot Yangi O‘zbekiston taraqqiyotining nazariy-metodologik asoslarini boyitishga, shuningdek, zamonaviy islohotlar mohiyatini chuqurroq anglashga xizmat qiladi.

Mavzuga oid adabiyotlar tahlili

Liberal g‘oyalalar va ularning jamiyat taraqqiyotidagi o‘rni yuzasidan ilmiy adabiyotlar tahlili shuni ko‘rsatadiki, mazkur konsepsiya uzoq tarixiy evolyutsiya jarayonida shakllangan bo‘lib, turli davrlarda turlicha nazariy asoslar bilan boyitilgan. Liberalizmning dastlabki nazariy ildizlari XVII–XVIII asrlarga borib taqaladi va eng avvalo John Locke nomi bilan bog‘liq. Uning “Two Treatises of Government” asarida davlat hokimiyatining legitimligi xalq roziligiga asoslanishi, insonning tabiiy huquqlari — hayot, erkinlik va mulk — muqaddas qadriyat sifatida talqin qilinadi. Aynan shu g‘oyalalar keyinchalik liberalizmning asosiy nazariy poydevorini tashkil etgan.

Liberal iqtisodiy fikr rivojida Adam Smith muhim o‘rin egallaydi. Uning “The Wealth of Nations” asarida erkin bozor munosabatlari, raqobat va iqtisodiy erkinlik jamiyat farovonligining asosiy omili sifatida ko‘rsatiladi. Bu yondashuv liberalizmning iqtisodiy asoslarini mustahkamlab, bozor iqtisodiyotiga o‘tish jarayonida nazariy manba sifatida xizmat qiladi.

XIX asrda liberal g‘oyalalar yanada rivojlanib, John Stuart Mill tomonidan chuqurlashtirildi. Uning “On Liberty” asarida shaxs erkinligi, fikr erkinligi va davlatning cheklangan roli asoslab berilgan bo‘lib, u “zarar yetkazmaslik prinsipi” orqali inson erkinligining chegaralarini belgilaydi. Mill liberalizmni ijtimoiy islohotlar bilan uyg‘unlashtirib, zamonaviy ijtimoiy liberalizm shakllanishiga katta hissa qo‘shgan.

XX asrga kelib liberal nazariya yangi bosqichga ko‘tarilib, John Rawls tomonidan ishlab chiqilgan “Adolat nazariyasi” bilan boyitildi. Rawls liberal jamiyatni “adolatli hamkorlik tizimi” sifatida talqin qilib, teng imkoniyatlar va ijtimoiy adolat tamoyillarini ilgari suradi. Uning “asl holat” va “bilimsizlik pardasi” konsepsiyalari zamonaviy siyosiy falsafada muhim metodologik yondashuv sifatida qaraladi.

Zamonaviy ilmiy manbalarda liberalizm keng qamrovli siyosiy-falsafiy tizim sifatida talqin qilinadi. Xususan, Stanford Encyclopedia of Philosophy manbalarida liberalizm siyosiy hokimiyatni asoslash zarurati, shaxs erkinligini himoya qilish va huquqiy cheklavlarni legitimlashtirishga qaratilgan nazariya sifatida izohlanadi. Shu bilan birga, Encyclopaedia Britannica liberalizmni individual erkinlik, teng imkoniyatlar va inson huquqlarini himoya qilishga asoslangan siyosiy-iqtisodiy ta'limot sifatida tavsiflaydi.

Adabiyotlar tahlili shuni ko'rsatadiki, liberalizm turli tarixiy bosqichlarda turlicha talqin qilingan bo'lsa-da, uning asosiy g'oyalari — shaxs erkinligi, qonun ustuvorligi, fuqarolik jamiyati va iqtisodiy erkinlik — doimiy ahamiyatga ega bo'lib qolmoqda. Zamonaviy tadqiqotlarda liberalizm ko'proq pluralistik jamiyatda hamkorlikni ta'minlash, ijtimoiy adolatni qaror toptirish va barqaror taraqqiyotga erishish vositasi sifatida baholanadi. Shu jihatdan, Yangi O'zbekiston taraqqiyotini tahlil qilishda ushbu nazariy manbalar muhim metodologik asos vazifasini bajaradi.

Tahlil va natijalar

Yangi O'zbekiston taraqqiyotida liberal g'oyalarning amaliy ifodasi mamlakatda so'nggi yillarda amalga oshirilgan islohotlar misolida yaqqol namoyon bo'lmoqda. Xususan, siyosiy-huquqiy sohada inson huquqlarini ta'minlash, sud-huquq tizimini mustaqillashtirish va qonun ustuvorligini kuchaytirish bo'yicha qator tizimli chora-tadbirlar amalga oshirildi. Jumladan, sud tizimida "habeas corpus" institutining kengaytirilishi, sudlar mustaqilligini ta'minlashga qaratilgan normativ-huquqiy o'zgarishlar hamda advokatura institutining rolini oshirish shaxs erkinligi va huquqiy himoyaning kuchayishiga xizmat qildi. Bu esa liberalizmning asosiy tamoyillaridan biri — inson huquqlarining ustuvorligini amaliy jihatdan mustahkamladi.

Iqtisodiy sohada olib borilgan islohotlar ham liberal g'oyalarning amaliy natijasi sifatida baholanadi. Xususan, valyuta bozorining liberallasuvi, milliy valyutaning erkin konvertatsiyasi joriy etilishi, soliq tizimining soddalashtirilishi va tadbirkorlik faoliyatiga qo'yilgan cheklavlarning qisqartirilishi erkin iqtisodiy faoliyatni rag'batlantirdi. Natijada kichik biznes va xususiy tadbirkorlikning yalpi ichki mahsulotdagi ulushi sezilarli darajada oshdi, investitsion muhit yaxshilandi va xorijiy investorlar uchun ochiqlik kuchaydi. Bu jarayonlar bozor iqtisodiyoti tamoyillarining izchil joriy etilayotganidan dalolat beradi.

Davlat boshqaruvi tizimida ochiqlik va shaffoflikni ta'minlashga qaratilgan islohotlar ham muhim ahamiyat kasb etadi. Elektron hukumat tizimining rivojlantirilishi, davlat xizmatlarini raqamlashtirish, jamoatchilik nazoratini kuchaytirish va ommaviy axborot vositalarining erkinligini kengaytirish orqali fuqarolar va davlat o'rtasidagi muloqot sifat jihatidan yangi bosqichga ko'tarildi. Xususan, davlat organlari faoliyatining ochiqligi to'g'risidagi qonunchilikning takomillashtirilishi va ochiq ma'lumotlar portallarining joriy etilishi fuqarolik jamiyati institutlarining faollashuviga xizmat qilmoqda.

Ijtimoiy sohada ham liberal yondashuvlarning uyg'unlashuvi kuzatiladi. Ta'lim tizimini modernizatsiya qilish, oliy ta'lim muassasalariga qabul kvotalarining kengaytirilishi, nodavlat ta'lim sektorining rivojlanishi va akademik erkinliklarning kengayishi bilim olish imkoniyatlarini oshirdi. Shu bilan birga, sog'liqni saqlash tizimida xususiy sektor ishtirokining kengayishi, ijtimoiy xizmatlarning diversifikatsiyasi fuqarolarning tanlov erkinligini ta'minlashga xizmat qilmoqda.

Yuqoridagi islohotlar natijasida mamlakatda ijtimoiy-iqtisodiy faollik oshib, fuqarolarning davlat boshqaruidagi ishtiroki kuchaymoqda. Eng muhimi, liberal g'oyalar Yangi O'zbekiston sharoitida milliy qadriyatlar va ijtimoiy barqarorlik bilan uyg'unlashgan holda amalga oshirilmoqda. Bu esa liberalizmning sof nazariy model emas, balki milliy taraqqiyot strategiyasiga moslashtirilgan amaliy konsepsiya sifatida shakllanayotganini ko'rsatadi.

xulosa

Yangi O'zbekiston taraqqiyotida liberal g'oyalarning nazariy asoslari va amaliy ahamiyati tahlili shuni ko'rsatadiki, mazkur yondashuv mamlakatda olib borilayotgan islohotlarning muhim metodologik poydevorlaridan biri hisoblanadi. Liberalizmga xos bo'lgan

inson huquqlari ustuvorligi, qonun ustuvorligi, erkin iqtisodiyot, fuqarolik jamiyati va davlat boshqaruvida ochiqlik tamoyillari milliy taraqqiyot modelida izchil namoyon bo‘lmoqda.

Tahlillar natijasida aniqlanishicha, siyosiy-huquqiy sohadagi islohotlar orqali shaxs erkinliklari kengayib, sud-huquq tizimining mustaqilligi mustahkamlanmoqda. Iqtisodiy yo‘nalishda amalga oshirilgan liberallashtirish jarayonlari tadbirkorlik muhitini yaxshilab, investitsion jozibadorlikni oshirishga xizmat qilmoqda. Davlat boshqaruvida shaffoflik va ochiqlikning kuchayishi esa fuqarolarning ijtimoiy-siyosiy faolligini rag‘batlantirib, davlat va jamiyat o‘rtasidagi o‘zaro ishonchni mustahkamlamoqda. Shu bilan birga, Yangi O‘zbekiston sharoitida liberal g‘oyalar to‘liq ko‘chirib olinmagan holda, balki milliy qadriyatlar, tarixiy an‘analar va ijtimoiy barqarorlik tamoyillari bilan uyg‘unlashtirilgan holda joriy etilmoqda. Bu esa mamlakatning o‘ziga xos taraqqiyot modelini shakllantirishda muhim ahamiyat kasb etadi.

Umuman olganda, liberal g‘oyalar Yangi O‘zbekiston taraqqiyotida nafaqat nazariy asos, balki amaliy rivojlanish mexanizmi sifatida xizmat qilmoqda. Kelgusida ushbu yondashuvni yanada takomillashtirish, uning samaradorligini oshirish va ijtimoiy hayotning barcha sohalariga chuqurroq integratsiya qilish mamlakatning barqaror va izchil rivojlanishini ta‘minlashda muhim omil bo‘lib qoladi.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR RO‘YXATI

1. Mirziyoyev Sh. M. Yangi O‘zbekiston strategiyasi. — Toshkent: O‘zbekiston, 2022. — 464 b.
2. Shodmonqulova M. Yangi O‘zbekiston taraqqiyotida liberal g‘oyalarning ahamiyati. — Guliston: Ziyonashr-matbaa XK, 2026. — 117 b.
3. Mill J. S. On Liberty. — London: John W. Parker and Son, 1859. — 207 p.
4. Locke J. Two Treatises of Government. — London: Awnsham Churchill, 1689. — 324 p.
5. Saidqosimov A. Siyosiy faollik va fuqarolik ma‘naviyati // Jamiyat va boshqaruv. — Toshkent, 2007. — № 2. — B. 50–51.
6. Fukuyama F. The End of History and the Last Man. — New York: Free Press, 1992. — 418 p.
7. Smith A. The Wealth of Nations. — London: W. Strahan and T. Cadell, 1776. — 1096 p.
8. Ricardo D. Principles of Political Economy and Taxation. — London: John Murray, 1817. — 344 p.
9. Rawls J. A Theory of Justice. — Cambridge: Harvard University Press, 1971. — 607 p.